

Sivistysvaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2026

(HE 99-2025 vp)

Arene kiittää mahdollisuudesta lausua talousarviosta seuraavaa.

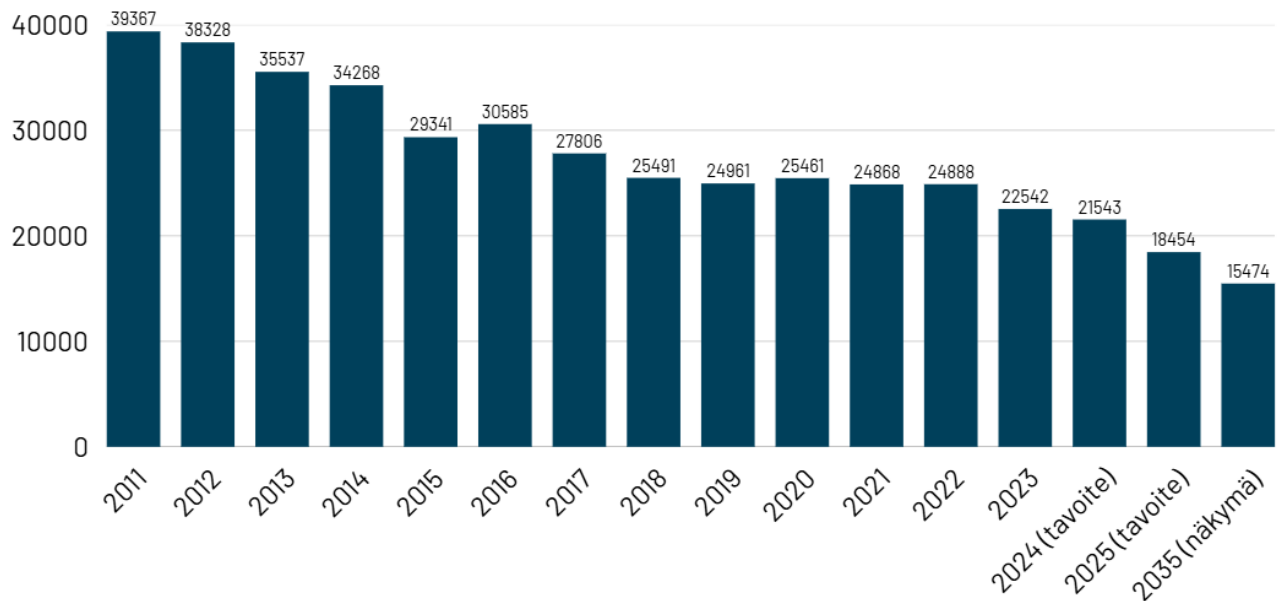
Lausunnon pääviestit ovat:

- Vuoden 2026 talousarvio asettuu ammattikorkeakouluilla osaksi hallituksen korkeakoulupolitiikkaa. Yksittäisen vuoden ja jopa yksittäisen hallituskauden aikainen tarkastelu on korkeakoulun näkökulmasta epätarkoituksenmukainen.
- Hallituksen leikkausten seurauksena ammattikorkeakoulujen perusrahoitus tulee laskemaan pysyvästi 54 miljoonaa euroa vuodessa. Tämä vastaa ammattikorkeakoulujen rahoitusmallissa noin 3 800 vuosittaisen tutkinnon rahoitusta.
- Vuonna 2026 leikkaukset tarkoittavat ammattikorkeakouluille 51 miljoonan euron ja 5,4 prosentin laskua perusrahoitukseen. Ammattikorkeakoulujen rahoituskokonaisuudessa tilanne alkaa nyt olla jo katastrofaalinen.
- Ulkomaalaislain muutokset uhkaavat paitsi ammattikorkeakoulujen kansainvälistymisen tavoitteita, myös suomalaisten koulutuksen tasoa. Vuonna 2024 ammattikorkeakoulut perivät EU-ETA-ulkopuolisilta opiskelijoilta noin 62,7 miljoonaa euroa lukuvuosimaksuja. Tämä rahoitus on merkittävä lisä ammattikorkeakoulujen rahoitukseen tilanteessa, jossa ammattikorkeatutkintoa kohden käytettävä valtion perusrahoitus on puoliintunut kymmenessä vuodessa.
- Erityisen huolestuttavaa on jo usean hallituksen toimintamalli leikata pysyvää perusrahoitusta, ja pyrkiä korvaamaan ne määräaikailla ja kohdennetuilla rahoituserillä.
- Hallituksen lupaus 100 miljoonan euron lisärahoitus aloituspaikkoihin sekä opintotietorahoitukseen on edelleen lunastamatta. Rahoitus on kohdennettava tehokkaimmalla mahdollisella tavalla korkeakoulupoliittisten ydintavoitteiden edistämiseen eli koulutustason nostoon. Tämä tarkoittaa korkeakoulutuksen kysynnän tukemista ammatillisen toisen asteen suorittaneiden joukossa.
- T&K-rahoituslain mukaisen rahoituksen kohdentaminen viimein korkeakoulujen perusrahoitukseen, oli erittäin odotettu päänavaus. Summa on kuitenkin erittäin pieni suhteutettuna muuhun T&K-rahoituslain kokonaisrahoitukseen sekä ammattikorkeakoulujen lakisääteisiin T&K-tehtäviin. Ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnan vahvistamiseen kohdistetaan 10 miljoonaa euroa vuonna 2026 ja 15 miljoonaa euroa vuodesta 2027 eteenpäin.
- T&K-rahoituksen kohdentaminen edelleen lähes yksinomaan tutkimus- ja kehittämishankkeiden rahoitukseen ei kasvata ammattikorkeakoulujen kyvykkyyksiä toteuttaa lakisääteistä työelämää ja aluekehitystä edistävää ja alueen elinkeinorakennetta uudistavaa soveltavaa TKI-toimintaa.
- Kehysriihessä linjattiin myös periaatteellisesta korkeakoulutuksen rahoitukseen ja korkeakoulutukseen pääsyyn liittyvästä asiasta eli koko korkeakoulututkinnon suorittamisesta avoimessa korkeakoulussa. Tällaiset muutokset koko järjestelmän dynamiikkaan on tehtävä hyvin harkiten, jotta uudistusten haitalliset vaikutukset voidaan eliminoida tai niitä voidaan hallita.

Korkeakoulujen näkökulmasta yksi vuosi tai jopa valtiotalouden kehyskausi on lyhyt aika, ja kokonaiskuva korkeakoulutuksen resursseista häviää helposti näkyvistä. Korkeakoulut saavat rahoituksensa tuulosperustaisen rahoitusmallin kautta jälkikäteen. Mallissa merkittävin rahoituksen jakokriteeri ovat suoritettut tutkinnot. Koulutus ja sen kehittäminen ovat kuitenkin pitkäjänteistä työtä.

Perusrahoituksen ennakoimattomuus ja sen rapauttaminen uhkaavat johtaa siihen, että kansallinen tavoitteemme korkeakoulutettujen 50 prosentin ikäluokkaosuudesta uhkaa karata jatkuvasti kauemmaksi. Ammattikorkeakoulujen osalta tehty politiikka on johtanut siihen, että niiden reaalin perusrahoitus on laskenut vuodesta 2011 yli 200 miljoonalla eurolla ja samaan aikaan niille asetetut tutkintotavoitteet ovat lähes kaksinkertaistuneet (taulukko 1).

Taulukko 1. Ammattikorkeakoulujen inflaatiokorjattu perusrahoitus per tutkinto (korkeakouluindeksi, 2011 = 100)

Vastoin kaikkia lupauksia hallitus on leikannut nimenomaan korkeakoulujen perusrahoitusta. Leikkaus on 52,7 miljoonaa euroa pysyvästi joka vuosi ja tämän päälle vielä vuosittainen lisäleikkaus 30+20+15 miljoonaa euroa vuosille 2026–2028, joista viimeisen vuoden 15 miljoonaa euroa jää kehysriiheissä sovitusta leikkauksista pysyväksi perusrahoituksen tason alennukseksi. Tämä tarkoittaa, että puoliväliriihen päätösten myötä ammattikorkeakoulujen perusrahoitus tulee laskemaan pysyvästi vuositasona 54 miljoonaa euroa.

Nyt tehdyt leikkaukset eivät olleet tämän hallituksen ensimmäiset korkeakoulutukseen kohdistetut leikkaukset. Hallituskauden aikana tehdyt leikkaukset tarkoittavat ensi vuonna ammattikorkeakouluille 51 miljoonan euron ja 5,4 prosentin laskua perusrahoitukseen. Kokonaisuus leikkauksista on kuvattuna taulukossa 2.

Taulukko 2. Orpon hallituksen ammattikorkeakoulujen perusrahoitukseen kohdentamat leikkaukset

Ammattikorkeakoulujen perusrahoitukseen kohdennetut leikkaukset	2024	2025	2026	2027	2028
Nostetaan yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen avoimen koulutustarjonnan säädeltyjä enimmäismaksuja ja vähennetään vastaavasti korkeakoulujen valtionrahoitusta.	1,1	2,75	3,85	5,5	8,25

Nostetaan EU/ETA-maiden ulkopuolisten opiskelijoiden lukukausimaksuja (nettomaksut) ja vähennetään vastaavasti korkeakoulujen valtionrahoitusta.	3	6	9	12	12
Vähennetään rahoitusta, koska harjoittelukorvaus on siirtynyt v. 2023 alkaen maksettavaksi sosiaali- ja terveysministeriön pääluokasta.	12	12	12	12	12
Vuonna 2024 päätetty valtionavustussäästö opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalle.			16,9	16,9	16,9
Uudet leikkaukset ammattikorkeakoulujen rahoitukseen kevään 2025 kehysriihessä.			9,6	6,4	4,8
Yhteensä	16,1	20,8	51,4	52,8	54,0

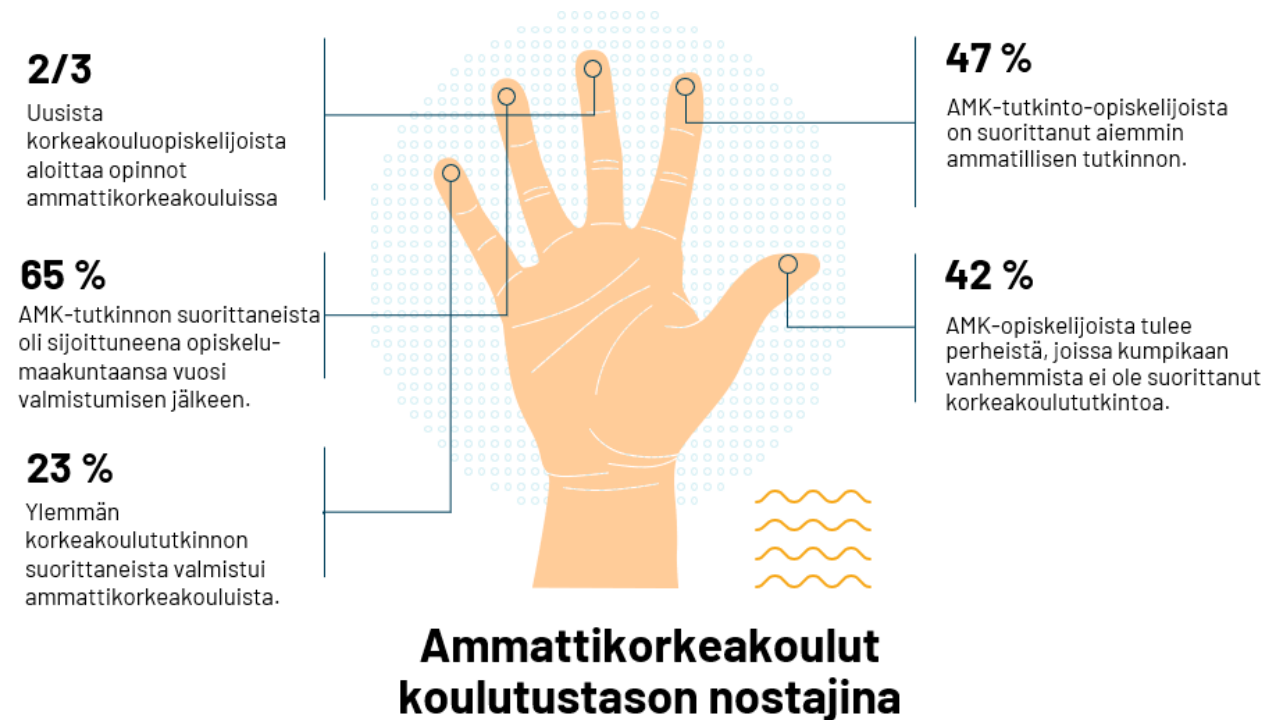
Koulutustason nosto vaatii yli hallituskausien sitoutumista ja rohkeita valintoja

Julkisuuteen kehysriihen päätöksistä noussut 100 miljoonan euron lisärahoitus korkeakoulujen aloituspaikkoihin on edelleen osin epäselvä kokonaisuus. Talousarvioesityksen perusteella rahoituksen on tarkoitus kohdentua vuoden 2026 rahoitukseen kertaluonteisena eränä, mutta sen lähde ja jakoperusteet eivät ole korkeakouluille edelleenkään selkiytyneet. Ammattikorkeakoulujen näkökulmasta on ongelmallista, jos uudet aloituspaikat joudutaan rahoittamaan nykyisen perusrahoituksen sisältä, sillä tämä johtaisi opetuksen laadun heikentymiseen ja lisäisi hallinnollista työtä. Korkeakoulutuksen kasvu ja 50 prosentin koulutustavoitteen saavuttaminen edellyttävät pysyvää rahoituspohjaa, ei kertaluonteisia erillismomentteja, jotka horjuttavat suoriteperusteisen ohjausjärjestelmän johdonmukaisuutta.

Hallitus jatka jo pidempään vallinnutta käytäntöä, jossa pysyvää perusrahoitusta leikataan ja sen tilalle tarjotaan määräaikaista, kohdennettua lisäyksiä. Nyt luvattua lisärahoitusta on linjattu suunnattavaksi erityisesti tekniikan aloille, kuten energia- ja kasvualoille. Kohdennuksessa on kuitenkin välttämätöntä varmistaa, että rahoitus tukee aidosti koulutustarvetta ja että opiskelijat valmistuvat asetetussa aika-aulussa. Samalla on huomioitava, että osaajapula ei koske vain yksittäisiä aloja, vaan myös julkisen sektorin, kulttuurin ja huoltovarmuuden kannalta kriittisiä tehtäviä. Rahoituspäätösten on oltava kokonaisvaltaisia ja tasapainoisia, jotta ne vastaavat sekä alueellisiin että kansallisiin osaamistarpeisiin.

Kasuvat tutkintotavoitteet ja vähenevä perusrahoitus tarkoittavat yhtälönä myös osaamisiltaan ja kyvyiltään yhä moninaisempaa opiskelijajoukkoa ammattikorkeakouluissa. Aloituspaikkojen lisääminen niin yliopistoissa kuin ammattikorkeakouluissa tarkoittaa, että yhä useampi ammattikorkeakouluopiskelija tulee opintoihin ammatillisen koulutuksen polkua pitkin. Vuonna 2024 ammattikorkeakoulussa aloittaneista noin puolet oli suorittanut ammatillisen tutkinnon. Koulutustason nostossa ammattikorkeakoulujen merkitys on erityisen kriittinen, mutta sillä on myös muita merkittäviä koulutuspoliittisia ulottuvuuksia (taulukko 3).

Taulukko 3.

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus julkaisi alkuvuodesta arvioinnin ammatillisen koulutuksen tuottamasta osaamisesta suhteessa ammattikorkeakouluopintojen vaatimuksiin. Selvityksen lopputuloksena oli, ammatillisesta koulutuksesta valmistuneilla opiskelijoilla on puutteita kirjoitus- ja lukutaidossa ja kielitaidossa, matemaattisessa osaamisessa ja opiskelutaidoissa, joita ammattikorkeakouluopinnoissa tarvittaisiin. Näiden opiskelijoiden opiskeluvalmiuksia joudutaankin nostamaan ammattikorkeakouluissa opintojen ensimmäisen vuoden aikana, mikä taas hidastaa opintojen läpäisyä ja tuo kustannuksia tutkinnon suorittamiseen korkeakoululle.

T&K-rahoituksen kohdentaminen perusrahoitukseen on periaatteellisesti merkittävä linjaus

Ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnan vahvistamiseen kohdistetaan 10 miljoonaa euroa vuonna 2026 ja 15 miljoonaa euroa vuodesta 2027 eteenpäin.

Arene kiittää hallituksen sitoutumista T&K-rahoituslain mukaiseen tutkimus- ja kehittämistoiminnan julkisen rahoituksen nostoon. Erityisesti Arene on iloinen vihdoin tehdystä päänavauksesta suunnata rahoitusta korkeakoulujen perusrahoitukseen. Summa on kuitenkin erittäin pieni suhteutettuna muuhun T&K-rahoituslain kokonaisrahoitukseen sekä ammattikorkeakoulujen lakisääteisiin T&K-tehtäviin. Perusrahoituksen merkitystä tavoitteiden toteutumiselle ovat alleviivanneet kaikki teeman parissa työskennelleet parlamentaariset ryhmät sekä asiantuntijat.

Jo nyt perusrahoituksen riittämättömyyden vuoksi ammattikorkeakoulut käyttävät pienemmän osuuden perusrahoituksestaan TKI-toimintaan kuin mitä rahoitusmalli allokoii siitä korkeakouluille prosentiosuuksien suhteessa. TKI-toiminnan laajenemisen osalta ammattikorkeakouluilla tulevat taloudelliset rajat vastaan, mikä taas vaikeuttaa yhteistyöverkostojen kehittämistä yritysten ja eurooppalaisten

kumppaneiden kanssa, ja siten vaikeuttaa esimerkiksi rahoitusten hakua ja saantia eurooppalaisista rahoituslähteistä. Esteenä kun ovat lisäksi korkeakoululle tyypillisten ”toiminnallisten edellytysten” kiellot kuten professorin nimikkeen käyttö sekä tohtoritutkintojen myöntöoikeus.

Perusrahoituksen lisäksi rahoitusta tulee kohdentaa sellaisiin uusiin rahoitusinstrumentteihin, jotka tukevat ammattikorkeakoulujen ja yritysten yhteistyössä tehtävää soveltavaa TKI-toimintaan. Tässä suhteessa ammattikorkeakoulujen tavoitteet ovat erityisesti Business Finlandin myöntämässä rahoituksessa. Kilpailtu rahoitus toimii kuitenkin vain, jos sitä tukee parempi perusrahoitus. Samoin ammattikorkeakoulut näkevät mahdollisuuksia Elinvoimakeskusten kautta käyttöön otettavasta rahoitusmekanismista, jolla edistetään pk-yritysten tavoitteellista T&K-toimintaa.

Suomen kasvu edellyttää erityisesti **olemassa olevan tiedon ja teknologian hyödyntämistä nykyistä tehokkaammin**. Tämä on keskeinen osa ammattikorkeakoulujen DNA:ta. Tämä on myös ammattikorkeakoulusta valmistuneiden valmiuksien ydin. Perusrahoitukseen kohdennettava osuus on erityisesti ammattikorkeakouluille elinehto, ja sitä tulee kasvattaa nykyistä suunnitelmaa paljon nopeammin ja voimakkaammin. Rahoituksen kohdentaminen yksinomaan tutkimus- ja kehittämishankkeiden rahoitukseen ei kasvata ammattikorkeakoulujen kyvykkyksiä toteuttaa lakisääteistä työelämää ja aluekehitystä edistävää ja alueen elinkeinorakennetta uudistavaa soveltavaa TKI-toimintaa. Ammattikorkeakouluille on asetettu erityinen tavoite uusien yritysten – erityisesti pk-yritysten – saattamiseksi TKI-toiminnan piiriin. Nyt suunnattu perusrahoitus on todella pientä suhteessa pk-sektorin laajuuteen ja tarpeisiin ekosysteemien synnyttämiseksi ja kehittämiseksi.

Ulkomaalaislain muutosten vaikutukset

Ammattikorkeakoulut ovat viime vuosina panostaneet merkittävästi luotettavien ja laadukkaiden sekä luotettavien koulutusväylien rakentamiseen kansainvälisten opiskelijoiden globaaleilla markkinoilla.

Hallitus perustelee 30 miljoonan euron rahoitusleikkausta ammattikorkeakouluilta sillä, että se velvoittaa korkeakoulut keräämään EU-ETAn -ulkopuolisilta opiskelijoilta kustannukset kattavat lukuvuosimaksut. Nyt tätä rahoituskanavaa vaikeutetaan perustavanlaatuisella tavalla, kun ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden mahdollisuutta työllistyä Suomeen heikennetään ulkomaalaislakiin esitetyillä muutoksilla.

Hallitus siis leikkasi ammattikorkeakouluilta valtionrahoitusta ennakollisen maksutulo-olettaman varassa. Samalla se asettaa nyt pysyvän oleskeluluvan edellytykset siten, että yliopistot hyötyvät suhteettomasti jo kandidaattivaiheen opiskelijoiden houkuttelusta, mikä vääristää alkuperäisen ajatuksen täysin.

Vuonna 2024 ammattikorkeakoulut perivät EU-ETA-ulkopuolisilta opiskelijoilta noin 62,7 miljoonaa euroa lukuvuosimaksuja. Tämä rahoitus on merkittävä lisä ammattikorkeakoulujen rahoitukseen ti-lanteessa, jossa ammattikorkeatutkintoa kohden käytettävä valtion perusrahoitus on puoliintunut kymmenessä vuodessa.

Korkeakoulutuksen peruspalikoita on siirrettävä harkiten

Tiede- ja kulttuuriministeri on ilmoittanut, että 100 miljoonan euron lisärahoituksella toteutetaan myös ilman korkeakoulupaikkaa jääneille, toisen asteen koulutuksesta valmistuneille, maksuton 30 opintopisteen opintopöytä avoimeen yliopistoon tai avoimeen ammattikorkeakouluun. Toteutustapa on vielä avoin. Lähtökohtaisesti Arene tukee tavoitetta varmistaa kaikille yksi maksuton korkeakoulututkinto. Koulutustason nosto edellyttää nyt rehellistä tilanneanalyysiä, mitkä ryhmät tarvitsevat nyt eniten

tukea korkeakoulutukseen siirtymisessä. Setelimalli on kehitettävä niin, että se on hallinnollisesti kustannustehokas ja yksilölle sekä toisen asteen oppilaitoksille kannustava. Yksilön kautta korkeakouluille ohjattava perusrahoitus olisi erittäin merkittävä periaatteellinen muutos korkeakoulujen rahoitukseen, ja sen kohdentumisen periaatteisiin.

Toinen vastaava asia on korkeakoulututkinnon suorittaminen avoimessa korkeakoulussa. Tätä on ehdotettu erityisesti reitiksi toiseen tutkintoon, jolloin kääntäen ensimmäisen tutkinnon maksuttomuus säilytettäisiin. Toisaalta on muistettava, että toisia tutkintoja suoritetaan myös yhteiskunnan näkökulmasta perustelluista syistä. Kaikissa tutkinnoissa ei ole myöskään sellaisia työmarkkinatulemia, että siitä maksaminen on yksilön kannalta perusteltua eikä aina edes mahdollista. Emme myöskään saa muodostaa laadun osalta kahden kerroksen tutkintoja. On selvää, hakijat optimoivat pääsyä korkeakoulutukseen. Toisin sanoen, jos jonnekin haluttuun kohteeseen tehdään uusi ovi, sen taakse muodostuu jono. Lyhimpään jonoon asetutaan tai sen ohi mennään, jos se vaan on suinkin mahdollista.

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry

Riitta Konkola

puheenjohtaja

Ida Mielityinen

toiminnanjohtaja